

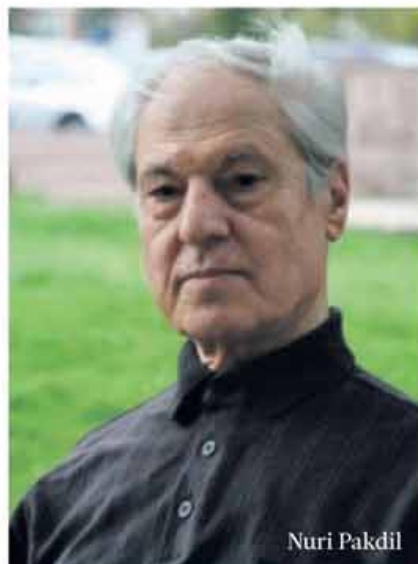
DI SAIT VO LUSÉRN appuntamento della minoranza cimbra di Luserna

A cura dell'ufficio pubblicità
del quotidiano Trentino

Bele bichtege schraibar?

Vor an månat hånne gischribet vonan bichtege schraibar boda hatt gilebet durch in Mèrika vor zboahundart djar, Edgar Allan Poe. Balde hån gimocht zornirn vo baz z'schraiba disan månat soimmar khennt in sint vil åndre schraibar boda hebatn gimak soin bichte ginümma zo maga hån an artikl afta ùnsar "Sait vo Lusérn": Henry David Thoreau, Alan Moore, Terry Pratchett, J.R.R. Tolkien un åndre o. Darnå hånne sèlbart givorst: ombrómm alle di sèllnen bodamar soin khennt in sint hån gischribet odar belesch odar inglès? Ombrómm khummane tschinésan, indiè, rüss? 'Z magat soin ke i pinnz i bode khenn khummane åndre schraibar. Furse khånante lesan un schraim inglès hånne interesårt mearar di libadar bode hån gimak lesan in da geläichege zung bosa soin khennt gischribet: belesch, inglès odar azpe biar. Dena hånne gibartn ke balma inntretet in a bibliotèk odar in a geschèft boda vorkhoaft libadar makma seng ke 'z khemmenda vorkhoaft vil mearar belese odar inglèsan schraibar baz püachar gischribet pellar in åndre zungen un spetar gitrakk belesch un

inglès. Sichar, bar soin in Beleschlant un di belesan schraibar bartn hërta soin di meararstn vorkhoaft! Ma ombrómm vo alln in püachar gischribet in di bèlt lespar daz meararste di sèllnen boda khemmen her vodar Mèrika odar abe vodar Gran Bretagna? Ma mage sichar nètt khõn ke 'z iz ombrómm di inglèsan un di merikè soin brevatar z'schraiba baz åndre! 'Z soinda schraibar boda, nètt asó bait vort von Beleschlant, soin asó gikhennt un gilest zo khemma skuase adorårt sovl bisa beratn eppaz mearar baz lai mænner odar baibar un da in Beleschlant, invétze, bintsche khennense. Sovl azpe zo khõda ke 'z iz starch malaméntar vennen libadar vo schraibar azpe di prüadar Strugatsky boda durch in Russia soin gihaltet bol mearar baz Star Wars, Solzhenitsyn un Harry Potter gilekk panådar. Eppaz destraz iz vennen püachar von schraibar finlandese Arto Paasilinna sidar azta a khlummana "verlag", Iperborea, hattar gètt zo tûana zo drukha alle soine libadar. Ploaz åndre soin nètt guat zo khemma gikhennt vo vil laüt da kan üs un invétze vort vo da soinz khennt z'soina schraibar "kult":

Nuri Pakdil

Murakami, Nesbø, Linqvist etc.. Asó, vor di månat boda khemmen, hånne zornirt z'schraiba aft disan fõldjo lai vo schraibar boda nètt schraim belesch odar inglès, di sèllnen mindar gikhennt da kan üs, ma bodaz magatn givålln.

Rodolfo

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

Di gesùnthait

Vor a par bochan di Istat hattaz khõtt bia 'z stianda di laüt von Beleschlant un dar dokhtur Pizzinini hatt asó gischribet an schümman artikl. Daz sell boda auzikhennt vo disan artikl iz ke di laüt von nõrd stian vil pezzar baz di tiavan. In Trentino, balda ummaz bortet, hattz vür 85,6 djar lem az iz a baibe, 81,2 djar lem az iz a mænn; drai djar lem mearar baz di laüt boda lem nidar pa Beleschlant. Ma daz sell boda bèkslt no mearar iz di gesùnthait. Da kan üs di baibar hevan å zo haba di earstn magånje balsa khemmen zo haba 61,7 djar, di baibar von "stival" hevan å zo haba magånje balza khemmen zo haba 54,9 djar. Daz geläich khinnt vür pinn mænner, di ùnsar auvar da stian gesùnt finn atti 62,9 djar, di "tiavan" hevan å zo haba problème sa atti 56,5 djar.

Di laüt boda darkrånkan vo diabete da kan üs soin dar 3,8%, nidar pa Beleschlant dar 6,8%. Di trianar boda sbern kartza vil soin dar 41% kontro in 51,5% von laüt boda lem betar nidar. Rebar nètt von laüt boda khemmen zo haba an krèps, 98 laüt alln 10.000 da in Trentino, 125 laüt alln 10.000 in Campania. 'Z mage soin azta daz sell boda helft in trianar iz ke se "mövarnse" un machan vil mearar spòrt baz di laüt boda lem nidar pa Beleschlant. In Trentino lai dar 14% von laüt macht khumman kontro in 59% vodar Campania un vodar Sicilia. Ma 'z iz nètt allz lai "schümma" da kan üs un "schaüla" nidar pa Beleschlant. Azpe bar hån sa khõtt, biar trinkhan vil alkohol; biar trianar un di veneti soin di sèllnen boda trinkhan daz meararste in gantz Beleschlant. Un no, biar trianar soin di sèllnen boda darkrånkan daz meararste "azpe hirn". Biar soin vil mearar "stressårt" un 35,8 laüt alln 10.000 in d'ùnsar provintz khemmen rikoverårt vor ditza, 24,3 attortimitt in Beleschlant un lai 14,2 züntrest in stival. 'Z parirt ke in Campania, ånka azta, azpe gesùnthait stiansa nètt sovl gerècht, soinsa mindar stressårt un soin sichar mearar luste baz biar trianar. Daz sell boda mocht machan pensårn iz ke da kan üs alln 10.000 laüt kuåse 10 darkrånkan vo Alzheimer odar Parkinson, in Campania lai 4,6 laüt alln 10.000. Dar dokhtur Pizzinini rift soin artikl khõdante ke gesichart biar trianar èzzan pezzar un mövarnaz mearar baz di laüt boda lem nidar pa Beleschlant ma, in da geläich zait, nembaraz au kartza vil di bèlt. E.v.K.

Polenta di patate e kavritz: il piatto cimbro delle feste

Intorno al paese, sopra verso i Baiti e lo Sbànt, e sotto, verso la Valdastico, si vedono ancora i muretti in pietra a secco che hanno permesso alla nostra gente di coltivare la terra, realizzando i campi sui terrazzamenti, nonostante l'elevata pendenza del nostro territorio. Ogni famiglia aveva almeno un campo di patate e le patate erano il cibo principale per ogni ricetta. Piatti semplici ma diversificati perché le patate si abbinano proprio a tutto.

Atz Lusérn, balde pinn gest khlumma i, ka herbest hattma gesek alle di laüt von lant auz pa èkhar zo lesa au di patån un biar khindar o hån gehatt ùnsarn kòmpito: balsa soin gest auzgehaugè vodar earde, habarse zuargedjukht in haüfla, auzzornirante di groazan boma hatt gèzzt, di mezonatn von sàm un di khlumman vor 'z sboi. Aniaglana famildja, in di sèlln zaitn, hatt gehatt èkhar zo setza patån un khabaz, un a sboi boda iz khennt augemacht in ditzèmbre. Di laüt hån gehatt patån daz gantz djar un darmit hånse gemacht njõkkn, korsèntzan, da hånse gerøastet un asó nå hattz parirt z'èzza hërta eppaz åndarz, biz ånka lai soinz gest hërta patån. Daz sell bode hån gehatt liabar però iz gest da patånana pult pittn kavritz. Da sell hattze hërta gemacht moi tatta, ombrómm ma hattze gemocht mischan a gantz baiba, in khezzl aftn heart un er hatt gehatt patziéntza zo tûanaz un hatt gehatt gearn di hütz von vaür.

Er hattze gemacht asó. Dar hatt geschelt di patån un hattze gesotet in bazzar, sovl genümma zo dekhase, pittnan henfele saltz. Balsa soin gest gekhocht, hattarse gesmõkkt pittn smõkkar (un da moi khinn vorstmar bazzar hatt getánt), dena hattar drinnjedjukht a hãmpfl boatzamel un, pittn pultnstèkh, hattarse gemischt, odar pezzar beratn khõn ke dar hattze gekheart, ombrómm dar hattze gevånkh von pon von khezzl zo traga da untar, obar, un da obar, untar, sin azze hatt gehatt schümma di rintn umme in khezzel un hatt nemèar gehenk. Est hattarse gedjukht aftz pultnlukh.

Antånto moi màmma hatt gekhocht in kavritz, an baizan sugo pittar lugånega. Pittnar lugånega habar gèzzt alle sèkse, alóra saibar gest sovl in haus. Si hatt brustolart zboa schümmane hãmpfl boatzamel in a fãnn pitt a pizzle smaltz, dena hattze gedjukht a pizzle bazzar zoa azta dar sugo nètt sai kartza dikh, hatt drinn gelèkk di lugånega augehakht in tókla un hattze gelazt khochan an ur. Aniaglana bõta bobar hån gèzzt patånana pult un kavritz, üs khindar hattzaz parirt vaürta. Un in tage vodar sagra vo Santa Giustina, ditza geèzza hatt nia gemengt. (n.g.)

ALPE
CIM
BRA

TRENINO

Autunno alla Haus von Prück von Prück

Herbest in Haus von Prück

SABATO 26 OTTOBRE

26 VON BIMMAT

Ore 9.30 - Ritrovo alla Haus von Prück - centro di Lusérn.

Di 9.30 venntmase in Haus von Prück - atz Lusérn

Si accende la stufa e si rivivono gli antichi riti: Il Filò, l'arte del tombolo e la lettura delle antiche leggende cimbre davanti al camino. Degustazione delle focacce cimbre.

Ma züntet 'z vaür in heart, un kheart zo leba uralte rite: dar filò, 'z gekhnöppla, uralte stòrdje augelest vorå in vaür. Un darzuar khõstetma a par a krõpftle.

Ore 11.00 - Trekking lungo il Sentiero dell'Immaginario

Di 11.00 - geatma nå in staige nå in tritt von Sambinelo

e lettura della Fiaba della Frau Pertega. Arrivo a Malga

Campo e degustazione di salumi e formaggi. Rientro a Lusérn.

Nå de bege kontårtma di stòrdja vodar Frau Pertega. Balma rift affon Kãmp makma leng eppaz ka maul, khes un salado, dena kheartma bidrømm in lant.

Costo iscrizione: 15€ | Innzoschraibase khostetz: 15 €

Bambini fino a 5 anni (compiuti): 7€ | Vor di khindar sin atte 5 djar (kompirt): 7€

